

Celem projektu badawczego *Różność z jedności. Produkcja drzeworytów ilustracyjnych w państwie polsko-litewskim i Prusach do początków XVII w.* jest wypracowanie teorii średniego zasięgu wyjaśniającej praktyki stosowania drzeworytu ilustracyjnego w środowiskach zróżnicowanych etnicznie, religijnie i językowo. Projekt oparty jest na **dwóch założeniach**:

- skupienie uwagi na matrycy, traktowanej zarówno jako punkt wyjścia obrazu jak i materialny przedmiot, ze szczególnym naciskiem na relacje między identycznymi obrazami a ich różnymi, niekiedy zaskakującymi lub mylącymi kontekstami.
- skupienie uwagi na początkach kultury druku na obszarach państwa polsko-litewskiego i Prus, zarówno ze względu na rozbudowane sieci kontaktów lokalnych drukarzy jak i na unikatowe na skalę europejską etniczne, językowe i religijne zróżnicowanie odbiorców.

Rzeczpospolita i Prusy są niedostatecznie rozpoznany regionem w badaniach nad początkami druku w ogóle i nad wczesnymi drzeworytami w szczególności. Tymczasem ten właśnie region ma szansę podważyć pewne ustalone poglądy i odsłonić nowe aspekty początków kultury druku w Europie.

W projekcie nie przyjęto **żadnych hipotez roboczych**, sformułowano natomiast, kierując się postulatami teorii ugruntowanej, obszerną **listę pytań badawczych**. Wstępne **badania opisowe** będą dotyczyły podstawowych kwestii takich jak liczba, pochodzenie matryc, częstotliwość i kontekst ich używania w poszczególnych oficynach. **Badania wyjaśniające** mają naświetlić różne mechanizmy i motywacje kryjące się za wielokrotnym wykorzystywaniem matryc, przemiany funkcji ilustracji, znaczenie czynników etnicznych, językowych i religijnych, regulacje prawne i ich skuteczność.

Wielu badaczy wczesnej grafiki podkreśla istotną rolę drzeworytów w pobożności, propagandzie i transferze wiedzy. Jednak badania wstępne wykazały, że drzeworyty ilustracyjne pojawiały się także w nieoczekiwanych i zaskakujących kontekstach, co skłania do zadania tylko pozornie prostego pytania: co w zakresie używania ilustracji było regułą (i rutyną) a co – wyjątkiem w praktyce drukarzy czynnych na badanym obszarze? W szczególności, jak dalece konsekwentnie pewne kompozycje umieszczano a analogicznych kontekstach, jak często zdarzały się pomyłki lub nieporozumienia, a jak często – i dlaczego – matryce były z rozmysłem używane w mniej oczywisty lub zaskakujący sposób (np. w książkach przeznaczonych dla przedstawicieli różnych wyznań). Odpowiedź na tego rodzaju pytania wymaga zgromadzenia reprezentatywnego materiału, opisanego go i poddania różnym analizom oraz badaniom porównawczym.

Trzy do pewnego stopnia zalegające się **rodzaje danych** obejmują: (1) zachowane matryce, (2) matryce możliwe do zidentyfikowania na podstawie analizy zachowanych odbitek i (3) matryce wspomniane w źródłach pisanych. Łącznie materiał może obejmować kilka tysięcy klocków drzeworytniczych (importowanych lub wyprodukowanych na miejscu), użytych (często wielokrotnie) do odbicia kilkunastu tysięcy ilustracji w kilkuset książkach wyprodukowanych w rozmaitych oficynach. Dane zostaną wprowadzone do bazy pomyślanej jako solidne a jednocześnie przyjazne narzędzie, umożliwiające łatwe znalezienie zarówno wszystkich ilustracji z danej edycji książki (z uwzględnieniem różnego pochodzenia matryc) i wszystkich świadectw użycia każdej z nich (z uwzględnieniem różnych kontekstów poszczególnych odbitek).

Zgodnie z założeniami teorii ugruntowanej **mnogość danych** z obszaru Rzeczypospolitej i Prus, **ustawicznie analizowanych** i porównywanych z materiałem z innych obszarów, **ma posłużyć wypracowaniu teorii**. W zależności od tego, jak systematyczny wzór wyłoni się w trakcie badań, synteza rezultatów zostanie zaprezentowana albo w wieloaspektowej monografii książkowej albo w rozprawie wprowadzającej do tomu zbierającego studia analityczne. Niezależnie od tego wyniki badań nad pojedynczymi przypadkami i aspektami (odpowiedzi na szczegółowe pytania badawcze) zostaną zaprezentowane w artykułach złożonych w międzynarodowych czasopismach lub tomach zbiorowych.